

УДК 37. 036

ББК 74.200.55

Скобель Юрій

До проблеми викладання предмету “Музика і рух” в початковій школі

У науковій статті висвітлено проблему викладання інтегрованого курсу "Музика і рух" в початковій школі, що сприяє розвитку духовної культури та фізичної досконалості підлітків.

Наголошується на важливості ритмічних вправ та музично – ритмічних ігор для музичного, фізичного, естетичного та морального розвитку.

Подано рекомендації щодо виявлення дитячого хореографічного матеріалу та розвитку у дітей музичного сприйняття, що є актуальним в сьогоденні.

Дана стаття розрахована на викладачів та студентів вищих навчальних закладів педагогічного спрямування.

Ключові слова: *народний танець, хореографічна спадщина, ритміка, творчість, обдарованість.*

Заняття з ритміки і танцю у молодших класах загальноосвітньої школи мають велике виховне та навчальне значення. Вони допомагають розвитку музикальності та почуття ритму у дітей. В спеціальних рухах, іграх, танцях діти цілком сприймають емоційний зміст того чи іншого твору. Правильне вивчення танців виробляє в учнів граціозність, підтягнутість, пластичність, пам'ять. Діти набувають стрункої постави, легко й вільно рухаються, у них зростає культура поведінки.[1,8]

На заняттях з ритміки і танцю засвоюються ті елементи музичної виразності, які найбільш природно і логічно виявляються в рухах.

Щоб виховати у дітей здібність до емоційного та цілісного сприймання музики, необхідно ознайомити їх з засобами музичної виразності і навчити рухатися в характері і темпі музики, точно починати і закінчувати рухи разом з музикою, передавати рухами динамічні відтінки музики

(форте, піано), виконувати нескладні ритмічні рисунки, розрізняти і виховувати в рухах музичні тривалості - четверті, восьмі, половинні ноти, знати музичні розміри - 2/4; 3/4; 4/4, розрізняти побудову музичних фраз із затакту.[2,19]

Музичний матеріал, що використовується на уроці, повинен бути художній, доступний дитячому розумінню та сприйманню. В кожному музичному прикладі повинен бути яскраво виявлений зміст музичного тексту, ознайомлення з яким входить у даний урок.

До початку проведення ритмічних вправ діти повинні прослухати музику, їхню увагу слід зосередити не тільки на загальній виразності даного твору, а й на тих елементах ритму, які мають бути засвоєні на цьому занятті, звернути увагу на енергійний характер маршу, на м'яке, плавне звучання вальсу, на поступове наростання або послаблення звучності і т.д.

В учнів 1-2-их класів недостатньо розвинена координація рухів, орієнтування в просторі. Тому в роботі з ними значне місце відводиться музичним іграм та колективно-порядковим вправам, а також нескладним масовим танцям.

Емоційний зміст музики, зміна темпу, ритму, сили звучання, які використовуються в музичних іграх, сприяють фізичному та музичному вихованню дитини.

У грі діти самостійно рухаються, колективна форма гри дозволяє їм ближче познайомитися зі своїми партнерами, привчає їх підкорятися загальним правилам. Діти правильно і виразно рухаються, якщо їм підказати зміст гри, доступний їхньому розумінню, ввести конкретний образ. Наприклад: "Ми йдемо до зоопарку", "Коник скаче галопом".[4,22] Такі образи викликають у дітей зацікавленість, рухи стають більш виразними.

Старанно дібраний музичний матеріал допоможе створити певний характер гри і знайти правильний ритм.

Ігри повинні відзначатись бадьорим, життєрадісним характером, що надасть змогу дітям захоплено, активно, весело їх виконувати.

Тренувальні вправи необхідні для всіх вікових груп. Вони сприяють

розвитку танцювальних здібностей, виробляють поставу, гнучкість, координацію руху. Елементи танцю і танцювальні комбінації є вступом до вивчення композицій танців. Учні розучують окремі елементи різних танців, виконують їх на місці, з просуванням у різних напрямках, шикуючись парами, по колу і т. д. [5,6]

Танцювальні комбінації - це не випадковий набір танцювальних вправ. Вони мають бути частиною одного з запланованих для розучування танців. Необхідно добиватися від учнів досконалого виконання їх, вимагаючи від них не тільки точного знання танцювальних рухів і фігур, а й краси, виразності виконання. Учні повинні відчувати загальний характер і темп танцю, його зміст, досягати плавності і м'якості рухів, життєрадісності й легкості.

Дуже важливо роз'яснити дітям особливості характеру і стилю тих танців, які складено на народній хореографічній основі. Багато танцювальних рухів (на пальцях, галопом) властиві танцям багатьох народів: угорським, молдавським, російським та українським. Учні повинні знати особливості виконання цих рухів у даному танці.

Вивчення танцю можна починати тоді, коли учні добре ознайомляться з усіма його елементами, щоб їхня увага була звернена не лише на передачу змісту але і виразності.

У першому класі не вивчають з дітьми вправи системи класичного танцю. Діти з різними здібностями до танцю мають різний музичний слух, почуття ритму, відповідні фізичні дані. Часто зустрічаються діти з фізичними вадами (кривизна ніг, надмірна їх товщина, коротка шия, сутулість, короткозорість...). Складні рухи без підготовки їм виконувати важко. Тому педагогам слід працювати з такими дітьми індивідуально, розробляючи спеціальні вправи на виправлення тієї чи іншої вади. Пізніше, У другому, третьому і четвертому класах, при систематичних заняттях з ритміки і танцю діти досягають відповідної пластичності, легко і красиво рухаються під музику. У дітей після тривалих занять вирівнюються ноги, зникає повнота та ін.

Під час занять з учнями молодших класів певну трудність становить згуртування хлопчиків та дівчаток. Хлопчики стороняться дівчаток, неохоче стають з ними в пари, не бажають брати за руку і т.д. Керівникові слід вести повсякденну роботу, щоб привчити хлопчиків ставитись до дівчаток по-товариському, створити між ними прості, дружні стосунки. Це досягається поступово, у процесі запровадження різних методичних прийомів, які через деякий час неодмінно дадуть добрі наслідки.

Керівник повинен бути для дітей зразком у поведінці, мові, манерах, одязі. Ввічливий, охайний, елегантний, добре підготовлений до уроку, він завжди буде мати авторитет у своїх учнів. А це в сукупності створює творчу атмосферу на заняттях з ритміки та хореографії.

Тісний зв'язок двох видів мистецтва - музики і танцю підтверджується історією вікового розвитку світової культури.

У заняттях танцювального гуртка важливе місце посідає музика, і, позитивно впливаючи на дітей, допомагає розвивати їхні здібності, відтворювати зміст танцю, яскраво передавати його в рухах.

Музика є невід'ємною частиною танцю, важливим компонентом у хореографічному мистецтві, у художньому і естетичному вихованні дітей. Не можна розглядати її як звичайний ритмічний супровід, що полегшує виконання рухів. Добирати музику слід так, щоб зміст танцювальної постановки цілком відповідав характерові музики і давав можливість при розробці окремих епізодів сценарію пов'язувати дію і рухи з музикою. Добір музики впливає на якість хореографічної постановки, він може сприяти успіху або бути причиною невдачі. Керівник ні в якому разі не повинен вимагати від акомпаніатора зміни зазначеного темпу, нюансів, переставляти частини музичного твору, додавати акорди для переходу від однієї мелодії до іншої або для завершення танцю. Музику треба виконувати так, як написав композитор. [4,16]

Для народних і класичних танців використовують народну музику, обробки народних мелодій, а також багатства вітчизняної і

зарубіжної класичної спадщини: твори Глінки, Чайковського, Мінкуса, Деліба, Глієра, Асаф'єва, Хачатуряна та ін.

Необхідно слідкувати, щоб на заняттях діти уважно слухали музичний супровід, відчували і правильно відтворювали його в рухах.

У практиці танцювальних гуртків часом буває, що частину вправ, рухів і навіть весь танець діти виконують не тільки під музику, але й одночасно під рахування. Такий метод дуже шкодить музичному вихованню дітей і заважає вивченню танцю.[6,17]

У дитячому танцювальному гуртку не повинно бути місця для поганої беззмістовної музики, як це, на жаль, трапляється в деяких колективах. Музика має бути доступною і зрозумілою дітям за змістом і за формою. Рухи, які діти виконують у супроводі музики, мають бути засобом виразності, а не механічним згинанням та розгинанням суглобів.

Концертмейстер, який працює разом з педагогом-хореографом, повинен творчо підходити до уроку, вміло добирати музичну літературу. Екзерсис біля станка та на середині залу можна проводити під музичну імпровізацію. Імпровізаційна музика повинна точно дотримуватися заданої педагогом композиції, мати певний ритмічний рисунок, відповідний характер рухів.

Музика з певним темпом, метром та ритмічним рисунком виявляє та підкреслює характерні особливості руху, допомагаючи його виконанню і водночас привчаючи учнів розуміти відповідність між характером музики і характером руху. [5,34]

Різноманітна гармонійна мелодія, дотримування ритмічного рисунка разом з творчою фантазією концертмейстера підвищують якість уроку, надаючи рухам ритмічної забарвленості.

Навчальний предмет "Ритміка і хореографія" з інтегрованого курсу "Музика і рух" у початковій школі поєднує в собі розвиток духовної культури та фізичної досконалості. Основним завданням ритміки і хореографії є розвиток музичного слуху, пам'яті, пластичної виразності засобами музики і руху, що вимагає від учнів активного і свідомого сприйняття музичного твору, розуміння засобів музичної виразності.

Головне у сучасному підході до проблеми виховання - максимальне зростання творчого потенціалу загальних здібностей дітей, оскільки їх розвиток відбувається постійно, безперервно під час навчання, ігор, у побуті.

Ритміка і хореографія як яскраве джерело духовного багатства розкриває перед дітьми широке поле творчої діяльності та активного мислення.

Певний досвід активізації мислення при естетичному вихованні дітей засобами ритміки і хореографії набутий в інших країнах. Так, у Польщі за системою Жак-Дальпроза музично-ритмічне виховання у початковій школі включає:

1. вправи та ритмічні ігри, під час яких перед дітьми ставляться певні завдання, спрямовані на підвищення сприйняття зміни темпу, динаміки, ритмічних тривалостей музики;
2. створення музичних форм з елементів ритму і руху;
3. інтерпретацію в рухах прослуханих музичних творів;
4. ігри з піснями й танцями.

В американських школах при початковому навчанні програма з музики включає придумування танцювальних рухів під музику, музичних ігор, однак має свої недоліки, оскільки виключає керівництво педагога даним видом діяльності, що позбавляє дітей творчого зростання.

З метою забезпечення розвитку відчуття ритму в школах Швейцарії при музичному навчанні за системою Едгара Віллемса одним із обов'язкових елементів є характерні рухи тіла - крок, біг, стрибки, галоп мета яких - виховати почуття ритму в його потрійному аспекті - фізичному, пластичному і виразному. Ритмічний розвиток дитини спрямований на те, щоб підвести її до музики за допомогою самої музики. Звук і ритм в цьому процесі є достатнім, щоб зацікавити дитину.

В австрійських школах новизною системи Карла Орфа є особлива форма поєднання музики і руху. Карл Орф прагне вивести елементарну музику і елементарний танець з їх першооснови. Діти вчать під музику підбирати відповідні рухи і до елементарних рухів відповідну музику.

Значний внесок у розвиток теорії і практики музичного виховання засобами ритміки і хореографії зробили Б. Теплов, П. Яворський, М. Румер, Н. Гродзенська та ін. Так, Яворський у своїй педагогічній діяльності прагнув поєднати всі фактори музично-художнього впливу і пробудити у дітей творчу активність, бажання мислити, пізнавати. Він не вчив техніки виконання рухів - все це народжувалося як результат прояву творчих навичок при сприйнятті музики, як природна необхідність художнього самовираження.

Видатні педагоги-музиканти сучасності звертають увагу на те, що емоційно-образний і метро-ритмічний боки музичного супроводу при музично-ритмічному виконанні повинні сприйматися учнями усвідомлено.

Як стверджує Г. Прибилова, розуміння характеру музичного твору допомагає правильно узгоджувати рухові дії з музичним ритмом при творчому сприйнятті музичної теми. При цьому урок ритміки і хореографії повинен бути чітко спрямований і поєднувати у собі:

слухання музичного матеріалу і його аналіз;

розбір вправ для музично-ритмічного розвитку;

кульмінаційні моменти, які створюються в процесі художнього виконання хореографічних мініатюр.

Темп та ритм уроку повинен бути спланований як в цілому, так і за компонентами.

Як показали наші дослідження, важливим на уроці ритміки і хореографії є пробудження в дітей дійового, логічного та образного мислення як компонентів творчого розвитку дитини, які спрямовані на розв'язання завдання, поставленого змістом музики.

Велику увагу необхідно приділити індивідуальному, диференційованому підходу до дитини із урахуванням її психологічних особливостей. Тому, як показує досвід, навчальна група повинна формуватися з 10-12 дітей для того, щоб більше часу приділяти індивідуальній роботі. [7,4]

Враховуючи необхідність нашого суспільства у поверненні до духовності, вчителів слід широко використовувати у формуванні

навчального процесу фольклор, який охоплює світоглядні уявлення і вірування, традиційні народні знання, звичаї та обряди, громадський побут, народне мистецтво, і все те, що сприяє становленню суспільства, відродженню і розвитку національної духовної спадщини. [8,51]

Творча діяльність у навчанні ритміки і хореографії базується на традиціях народних пісень і танців, які є найбільш доступними всім поколінням. Тому в основі всього курсу вивчення цього предмету повинні бути народна пісня і народний танець, які відзначаються мелодійністю, характерністю ритмів і допомагають розвитку навичок, пов'язаних з яскравістю звукових образів, контрастом темпів.

Отже, важливим етапом у навчанні є прослуховування та аналіз музичного твору чи його фрагмента, під який виконуються ритмічні вправи, танцювальні рухи, проводяться музичні ігри.. Це дозволить глибше зрозуміти їх зміст, образи, характер виконання.

Одна з актуальних проблем у сучасній педагогіці - посилення уваги до естетичного виховання підростаючого покоління засобами музичного та хореографічного мистецтва. Кожен педагог своєю роботою повинен, крім досконалості, виробити в учнів такі риси:

- здатність сприйняття;
- здатність відтворення;
- здатність творчості.

Здатність сприйняття проявляється в умінні самостійно оцінювати музичний твір, його фрагменти.

Здатність до відтворення, що проявляється після пробудження образного мислення, виявляється в правильному доборі хореографічних рухів до музики. Тобто, кожна дитина повинна не лише повторювати все за вчителем, але і сама творити, пробуджувати свою музично-хореографічну уяву.

Здатність до творчості проявляється у самостійному доборі музики до певного руху.

Все це протікає у безпосередньому зв'язку з такими психічними процесами як мислення, уява, пам'ять, а також залежить від якостей

особистості: уваги, спостережливості, мислення. Завдання вчителя - розвивати і поглиблювати ці якості, вчити дітей творити і відтворювати.

- 1."Організація музичного виховання в школах і вузах України ".
Методичні рекомендації. (Укл. О. П. Рудницька - К: КДШ, 1992
- 2.Бондаренко Л. "Методика хореографічної роботи в школі і позашкільних закладах ". (Вид. "Музична Україна", Київ - 1974).
3. "Шляхи удосконалення художньо-естетичної освіти учнівської молоді в умовах відродження національної культури ".
Тези республіканської науково-практичної конференції. (К: КДШ, 1992).
4. Л. Бондаренко "Ритміка і танець". (Київ "Музична Україна" 1989р.).
- 5."Классический танец-история и современность"(Издательство "Искусство", Москва-1987г.).
6. Ритміка і танець"(частина 1), (Видавництво - "Музична Україна", - Київ,-1976р.)
7. Ритміка і танець" (частина 2), (Видавництво - "Музична Україна", - Київ,-1976р.).
8. "Українські народні танці "(За редакцією А.І.Гуменюка,
видавництво - "Наукова думка", - Київ,-1969р.)

Yuriu Skobel

To the problem of teaching the subject

‘Music and Movement’ at primary school

In this article the problem of teaching integrated course ‘Music and Movement’ at primary school is revealed. This subject favours the development of spiritual culture and physical perfection of teenagers.

The author accents on the importance of the rhythmical exercises and music-rhythmical games for musical, physical and spiritual development.

Recommendations concerning the studying childish dancing material and the development of musical perception that are very actual nowadays are given here.

The given article is meant for teachers and students of higher educational establishments of pedagogical trend.

Key words: folk dance, choreographic heritage, rhythmic, creativity, talent.

Рецензія

На наукову статтю асистента кафедри театрального мистецтва Скобеля Юрія Мирославовича: До проблеми викладання предмету "До проблеми викладання предмету "Музика і рух" у початковій школі"

Навчальний предмет "Ритміка і хореографія" з інтегрованого курсу "Музика і рух" у початковій школі поєднує в собі розвиток духовної культури та фізичної досконалості. Особливим завданням ритміки і хореографії є розвиток музичного слуху, пам'яті, пластичної виразності засобами музики і руху, що вимагає від учнів активного і свідомого сприйняття музичного твору, розуміння засобів музичної виразності.

З огляду на сучасний підхід до вирішення даної проблеми, заслуговує на увагу стаття Скобеля Ю.М.

В статті автор наголошує на необхідності повернення нашого суспільства до духовності. Саме тому він пропонує широко використовувати в роботі з дітьми традиційні народні звичаї та обряди, народні українські ігри та забави, що окрім всього сприятиме їх патріотичному вихованню.

Стаття в повній мірі може бути використана вчителями, керівниками шкільних та позашкільних хореографічних колективів

Кандидат педагогічних наук

Заслужений працівник культури

Професор кафедри театрального мистецтва

Стасько Б.В.